

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ”

© Капраль О. Р., 2016

Досліджено сутність понять «державна інвестиційна політика» та «інвестиційна діяльність комерційних банків» з погляду нормативно-правового забезпечення та досліджень вітчизняних науковців та подане авторське визначення державної політики стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків.

Ключові слова: державна інвестиційна політика, інвестиційна діяльність комерційних банків, державної політики стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків.

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO STUDYING THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF “STATE POLICY STIMULATING INVESTMENT ACTIVITY OF COMMERCIAL BANKS”

© Kapral O., 2016

In the article the essence of the concepts “state investment policy” and “investment activity of commercial banks” according to the law and national researchers` studies is highlighted, also the author's definition of public policy of commercial banks investment activity is given.

Key words: public investment policy, investment activity of commercial banks, public policy of stimulating investment activity of commercial banks.

Актуальність теми дослідження. Стимулювання інвестиційної діяльності в банківській сфері – одне із головних завдань державної економічної політики, котре має відбуватися на системній основі з метою підвищення технологічного рівня економіки і посилення національної конкурентоспроможності. Необхідність реалізації активної державної інвестиційної політики пояснюється потребою подолання проблем ринкового саморегулювання та виконання економічних функцій держави. Тому держава має посилити свій вплив щодо покращення інвестиційного клімату за допомогою національної інвестиційної політики, здійснюючи поступові заходи щодо стимулювання інвестиційної політики комерційних банків.

Аналіз останніх досліджень. Напрацювання у сфері інвестиційної політики досить широкі як у вітчизняній: А. Загородній, Г. Вознюк [4], М. Кондрашова [5], Л. Левченко, Д. Турчанінова [7], С. Чистов, А. Никифоров, Т. Куценко [10], А. Череп, О. Андросова [12], О. Вовчак [18] та ін., так і в зарубіжній науковій економічній літературі: В. Беренс, П. Хавранек [1], У. Водянов [2], Л. Гітман, М. Джонк [3], І. Сергеев, І. Веретеннікова, В. Яновський [6], Л. Ігоніна [11] та ін.

Проте, аналіз економічної літератури з цієї проблеми показав, що до теперішнього часу серед учених не достатньо розкритим є поняття «державна політика стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків».

Постановка завдання. Метою є дослідження теоретико-методичних підходів сутності поняття «державна політика стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків».

Основні результати дослідження. Для того, щоб з'ясувати сутність державної політики стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків, необхідно насамперед дослідити сутність понять «державна інвестиційна політика» та «інвестиційна діяльність комерційних банків» з точок зору нормативно-правового забезпечення та досліджень вітчизняних науковців.

Відповідно до чинного законодавства, учасниками інвестування є "...фізичні та юридичні особи, у тому числі іноземні, та держави. В ролі інвесторів, кредиторів та покупців можуть виступати юридичні особи (підприємства, організації, банківські та спеціалізовані кредитно-фінансові установи), що відіграють важливу роль на ринку інвестиційних послуг, надаючи значний набір послуг клієнтам" [1, с. 646].

Науковці та практики стверджують, що наявне нормативно-правове забезпечення має суттєві недоліки та суперечності, котре не дозволяє у повній мірі здійснювати державну підтримку, створювати сприятливі умови для інвестування та інвестиційної інфраструктури і в кінцевому підсумку призводить до виникнення проблем стимулювання інвестиційної активності не тільки банківських установ, а й усіх галузей економіки країни.

Серед науковців немає єдиного підходу до визначення економічної суті поняття «державна інвестиційна політика» (див. таблицю).

Дефініції поняття «інвестиційна політика»

№ з/п	Визначення	Джерело
1	комплекс заходів, який здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, враховуючи цілі та показники економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності	[1, с. 646]
2	довгострокове вкладання економічних ресурсів з метою створення та отримання чистого прибутку у майбутньому	[2, с. 20]
3	складова фінансової політики та напрямок економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, джерел отримання інвестиційних ресурсів, напрямів їхнього використання	[3, с. 94].
4	процес розміщення грошей в ті або інші фінансові інструменти у розрахунку на збільшення їх вартості і (або) отримання позитивного розміру доходу	[4, с. 18].
5	загальнодержавні принципові рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери	[5, с. 685]
6	складова економічної політики, що здійснюється державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій і напрямів їхнього використання	[6, с. 120].
7	комплекс правових, адміністративних, економічних методів держави, які спрямовані на розширення й активізацію інвестиційних процесів	[7, с. 272].
8	частина державної загальноекономічної політики, сукупність взаємопов'язаних дій (виконання певних функцій), що мають на меті посилення державного впливу на інвестиційні процеси у країні.	[8, с. 95]
9	сутність інвестиційної політики полягає у в підтримці інвестиційного потоку на рівні, що гарантує безупинну з поступовою тенденцією віддачу від вкладених інвестицій, достатню для досягнення низько інфляційного економічного розвитку.	[9, с. 5]
10	механізм, який є складовою економічної політики держави, що передбачає дію економічних інструментів, які забезпечують вплив на інвестиційний процес, в рамках чинних нормативно-правових актів країни, з метою досягнення соціального та економічного ефектів, при урахуванні ресурсних та інституційних обмежень	[10, с. 32].
11	комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів	[11, с. 301].

Джерело: складено автором на основі [1–11]

З аналізу таблиці видно, що значені підходи стосовно тлумачення терміна «державна інвестиційна політика» мають фрагментарний характер, оскільки частина науковців розглядають її як складову фінансової політики та напрямок або частину економічної політики [2, 5, 7, 11], інші – як загальнодержавні принципові рішення та заходи [4], а також – комплекс правових, адміністративних та економічних заходів держави [6, 10] і механізм, що передбачає дію економічних інструментів [9]. Відзначимо, що суттєво різняться підходи до визначення даного поняття у зарубіжних науковців від вітчизняних. У зарубіжній літературі роль держави у сфері інвестування полягає в стимулюванні стратегічних та інвестиційних потоків, а соціальна користь для суспільства набуває індивідуального значення. У вітчизняній економічній літературі, згідно із Законом України "Про інвестиційну діяльність" [1], зазначено, що мета інвестиційної політики полягає не тільки в отриманні прибутку, а й в досягненні певного соціального ефекту. Таким чином дані підходи не висвітлюють у повному обсязі сутності державної інвестиційної політики.

На нашу думку, трактування поняття "державна інвестиційна політика" є надзвичайно важливим як з теоретичної, так і з практичної точок зору, оскільки дозволяє цілеспрямовано і глибоко проводити наукові дослідження та здійснювати реальне управління інвестиційною діяльністю країни та впливати на темпи її соціально-економічного зростання. Ми погоджуємось з думкою авторів про те, що це одна із найважливіших складових економічної політики, яка виступає у вигляді комплексу взаємопов'язаних цілей та заходів щодо забезпечення необхідного рівня та структури капіталовкладень в економіку країни, а також методів та інструментів їх реалізації.

Проведені дослідження вказують на те, що на макрорівні інвестиції забезпечують фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни.

Перейдемо безпосередньо до вивчення мікрорівня, де інвестиції є інструментом, у який вкладають кошти для отримання прибутку.

Визначивши сутність державної інвестиційної політики, можемо констатувати, що об'єктом державної інвестиційної політики є інвестиційна діяльність. Інвестиційна діяльність, згідно з чинним законодавством, здійснюється будь-якими суб'єктами цієї діяльності у всіх сферах і галузях економіки, з використанням будь-яких видів інвестицій та правових форм цієї діяльності. Інакше кажучи, інвестиційна діяльність – це сукупність або система операцій, пов'язаних з рухом капіталу [12, с. 6].

Отже, можемо перейти до визначення сутності поняття «інвестиційна діяльність комерційних банків» та тенденцій її розвитку.

На основі вивчених джерел нами з'ясовано, що різновидом інвестиційної діяльності є інвестиційна діяльність комерційних банків, проте ні в українському законодавстві, ні у науковій економічній літературі немає єдиного підходу до тлумачення цього поняття. В законах України відсутнє чітке визначення даного поняття й немає єдиного класифікатора переліку послуг, які належать до інвестиційної діяльності комерційного банку. Так, в Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. [1] закріплено визначення лише інвестиційного процесу, де інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Науковці схиляються до думки, що інвестиційна діяльність пов'язана тільки з операціями із цінними паперами [13], а інші розглядають усі напрями розміщення ресурсів комерційного банку, зокрема й операції з розміщення грошових коштів на певний термін з метою набуття доходу [14].

А. М. Гришук та А. Р. Шарко зазначають, що "банк як основний учасник інвестиційних відносин, акумулює значні обсяги фінансових ресурсів населення через використання різноманітних грошово-кредитних і фінансових інструментів та спрямовує їх іншим учасникам інвестиційного процесу задля прискорення відтворювального процесу й економічного зростання країни" [15, с. 191]. На нашу думку, визначення не є систематизованим, воно потребує уточнення за допомогою суб'єктно-об'єктних зв'язків та визначення мети інвестиційної діяльності.

Інший, повніший підхід до тлумачення поняття "інвестиційна діяльність комерційних банків" запропонував С. В. Онікієнко, а саме "самостійно відокремлений сегмент інвестиційної діяльності, що має наступні ознаки: ціль – максимізація багатства власників банку; засоби – активи банку;

результат – максимізація можливостей споживання власників і кредиторів банку; процес – сукупність послідовних дій менеджменту, що здійснює управління банком і відповідних змін стану банку, що забезпечує максимізацію вартості активів банку, а специфічною інституціональною функцією інвестиційної діяльності банку є створення ліквідності" [16].

А. Е. Мельников визначає інвестиційну діяльність банків як "...практичну діяльність банківських установ щодо реалізації різних форм інвестицій задля отримання доходу, соціального ефекту, підтримки певного рівня ліквідності та платоспроможності чи інших цілей банку" [17].

Б. Л. Луців виділяє два аспекти інвестиційної діяльності комерційних банків: "...перший – це інвестиційна діяльність банку, спрямована на збільшення його доходів, а другий – інвестиційна діяльність із позицій розвитку економіки, спрямована на забезпечення безперервності процесу відтворення основних засобів і отже, – на процес суспільного відтворення загалом. Між цими двома аспектами інвестиційної діяльності банків існують відповідні канали взаємозв'язків, що дає підстави розглядати ці аспекти як єдине ціле" [18].

Дещо подібний підхід пропонує О. Д. Вовчак, проте більшою мірою розкриває це поняття, беручи до уваги функції комерційних банків: "інвестиційна діяльність банків – це, насамперед, фінансування банками розвитку економіки загалом, яке має макроекономічне спрямування. У межах цього напряму банки на інвестиційному ринку виконують такі функції: мобілізують великі капітали, необхідні для інвестицій, розширення виробництва; здійснюють інвестиційний перерозподіл вільних ресурсів на грошових ринках і на ринках капіталів; забезпечують безперервність процесу відтворення основних засобів і процесу суспільного відтворення загалом та суттєво підвищують загальну ефективність економіки. На мікрорівні інвестиційна діяльність банку виконує функції одержання прибутку, підтримання необхідного рівня ліквідності, збереження коштів до появи можливостей вигіднішого їх розміщення, зменшення ризиків шляхом диверсифікації вкладень коштів. Виявлено, що інвестиційні функції відіграють велику роль у системі важелів управління сучасним банком, їх функції є взаємопов'язаними" [19, с. 13].

Отже, інвестиційна діяльність комерційних банків – це процес взаємодії комерційного банку (суб'єкта) з державою (об'єкта), під час якого суб'єкт забезпечує фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни (об'єкта) за допомогою притаманних їм функцій: мобілізації капіталу, розширення виробництва, здійснення інвестиційного перерозподілу вільних ресурсів на фінансовому ринку, забезпечення безперервності процесу відтворення основних засобів і процесу суспільного відтворення з метою отримання соціального ефекту (макрорівень); це процес взаємодії комерційного банку (суб'єкт) з підприємницькими структурами та іншими видами діяльності (об'єкт), під час якого суб'єкт вкладає інвестиційні ресурси в діяльність об'єкта за допомогою функцій: отримання прибутку, підтримки необхідного рівня ліквідності, збереження коштів до появи можливостей вигіднішого їх розміщення, зменшення ризиків шляхом диверсифікації вкладень коштів з метою отримання прибутку (доходу) (мікрорівень).

Визначивши ці категорії, можна розглянути підходи до тлумачення сутності "державна політика стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків" та її структурних компонентів.

Ми схилиємось до думки Т. А. Васильєвої, розуміючи інвестиції як "вкладення капіталу з метою подальшого його примноження", яка зазначає, що "приріст капіталу повинен бути достатнім для того, щоб компенсувати комерційному банку відмову від використання наявних фінансових ресурсів для вкладення в інші альтернативні інструменти на фінансовому ринку, винагородити його за ризик і відшкодувати втрати від інфляції в майбутньому інвестиційному періоді" [14].

З метою створення нормальних умов для комерційної та інвестиційної діяльності, для стабілізації та підйому економіки держава мусить проводити відповідну фіскальну, інвестиційну, науково-технічну, цінову, амортизаційну, грошово-кредитну й інші види політики, під час реалізації яких вона вдаватиметься в комплексі як до цивільно-правових, так і до адміністративних методів. Серед різних методів державного регулювання економіки найважливіше місце посідають грошово-кредитні методи впливу на економіку [20].

У своєму дослідженні О. Ю. Оболенський [21, с. 205], розглядаючи досвід країн, котрі за порівняно короткий термін після Другої світової війни модернізували свою промислову структуру (Японія, Південна Корея, Тайвань, деякі західноєвропейські держави), зауважує, що вони насамперед відрізнялися високою часткою державної участі в регулюванні соціально-економічного сектора. Країни Південно-Східної Азії активно використовували такі інструменти впливу держави на динаміку інвестиційного процесу, як: державні інвестиції, причому не тільки в інфраструктуру; податкові стимулятори інвестицій; стримування цін на устаткування за допомогою пільгового мита на його імпорт; вплив на процентні ставки і підтримання їх на рівні, нижчому за ринковий.

В Україні стимулювання інвестиційної діяльності в банківській сфері регламентується відповідною законодавчою базою, зокрема: Конституцією України, законами України "Про інвестиційну діяльність", "Про режим іноземного інвестування", "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць", Податковим кодексом України, Митним кодексом України, Бюджетним кодексом України та іншими нормативно-правовими акти, що регулюють відносини у цій сфері.

Науковці Б. І. Пшик і О. О. Печенко зазначають, що стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків "...варто розпочати зі створення стабільних умов розвитку економіки, що передбачає стійку нормативно-правову базу та режим оподаткування, підтримку фінансової стійкості учасників інвестиційних проектів, а також розробку чіткого механізму зниження ризикованості банківського інвестування" [22].

Стимулювання інвестиційної діяльності – це умова держави щодо забезпечення ефективності структурної перебудови національної економіки.

Висновки. При здійсненні державної інвестиційної політики необхідне інвестиційне партнерство держави з комерційними банками, яке б передбачало узгодження суб'єктами інвестиційних відносин цілеспрямованої державної політики стимулювання інвестиційної діяльності банків, метою якої має стати підтримка та активізація інвестиційної політики для забезпечення фінансування механізму зростання і розвитку економіки країни. Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що в основі стимулювання інвестиційної діяльності комерційних банків лежить державне регулювання, механізм якого передбачає чотири основні форми стимулювання інвестицій: пільгова податкова політика, фінансова підтримка, інфраструктурне забезпечення та стимулювання конкретних інвестиційних проектів, що й буде основою для подальших досліджень.

1. *Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.91 № 1560-ХІІ // Відом. Верх. Ради. – 1991. – № 47. – С. 646.* 2. Беренс В. *Руководство по оценке эффективности инвестиций [пер. с англ.] / В. Беренс, П. М. Хавранек. – М.: АОЗТ "Интерэксперт", Инфра-М, 1995. – 528 с.* 3. Водянов У. *Новые инструменты государственного регулирования инвестиций / У. Водянов // Проблемы теории и практики управления – 2004. – № 5. – С. 94–95.* 4. Гитман Л. Дж. *Основы инвестирования [пер. с англ.] / Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонк. – М. : Дело, 1999. – 1008 с.* 5. Загородній А. Г. *Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.* 6. Кондрашова М. В. *Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону / М. В. Кондрашова // Держава та регіони (Серія: Державне управління) – 2008. – № 2. – С. 118–121.* 7. Сергеев И. В. *Организация и финансирование инвестиций / И. В. Сергеев, И. И. Веретенникова, В. В. Яновский. – М. : Финансы и кредит, 2000. – 400 с.* 8. Левченко Л. В. *Дієва державна інвестиційна політика як засіб активізації інвестиційної діяльності в Україні [Текст] / Л. В. Левченко, Д. С. Турчанінова // Вісник Львівської комерційної академії. – 2011. – № 37. – С. 94–99.* 9. Максимова Т. В. *Державний механізм реалізації інвестиційної політики в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Т. В. Максимова ; Донец. держ. ун-т упр. – Маріуполь, 2015. – 20 с.* 10. Пишенична В. П. *Розвиток механізму реалізації державної інвестиційної політики України: дис. ... канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / В. П. Пишенична. – Донецьк: Дон. держ. ун-тет управління, 2011. – 205 с.* 11. Чистов С. М. *Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Нику-*

форов, Т. Ф. Куценко та ін. – К. : КНЕУ, 2000. – 316 с. 12. Игонина Л. Л. Инвестиции : учеб. пособ. / Л. Л. Игонина ; под ред. В. А. Слепова. – М. : Юристъ, 2012. – 480 с. 13. Череп А. В. Банківські операції : навч. посіб. / А. В. Череп, О. Ф. Андросова. – К. : Вид-во "Кондор", 2008. – 410 с. 14. Васильева Т. А. Банковское инвестирование на рынке инноваций : монография / Т. А. Васильева. – Сумы : Изд-во СумГУ, 2007. – 513 с. 15. Грищук А. М. Теоретичні основи інвестиційної діяльності банків / А. М. Грищук, А. Р. Шарко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10. – С. 190-195. 16. Онікієнко С. В. Регулювання інвестиційної політики банків : автореф. дис. ... доктор. екон. наук : 08.00.08 / Онікієнко Сергій Володимирович ; Київ. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – К., 2015. – 24 с. 17. Мельников А. Е. Теоретичні аспекти банківської інвестиційної діяльності [Електронний ресурс] / А. Е. Мельников // Наукові праці МАУП: зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 2(29) – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npmaup/2011_2/pdf_files/110-116.pdf 18. Луців Б. Л. Інвестиційна політика банків : навч. посібн. / Б. Л. Луців, А. О. Тимків. – Тернопіль : Вид-во «Тернограф», 2011. – 317 с. 19. Вовчак О. Д. Державне регулювання банківської інвестиційної діяльності України : автореф. дис. ... доктор. екон. наук : 08.02.03 / Вовчак Ольга Дмитрівна; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2006. – 38 с. 20. Бодова А. А. Інвестиційна діяльність банків України [Електронний ресурс] / А. А. Бодова, Г. І. Романова // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1. – С. 6–13. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/zpniudps>. – 2013. – 1_21. Оболенський О. Ю. Досвід банків розвинутих країн в галузі інвестиційної діяльності і можливості його реалізації в українській економіці // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : Зб. наук. праць. – Суми : ВВП «Мрія-1» ЛТД УАБС, 2004. –Т.9. – С. 204–212. 22. Пишк Б. І. Актуальні проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні / Б. І. Пишк, О. О. Печенко // Збірник наукових праць Університету банківської справи Університету НБУ. Харківський інст. банк. справи. – № 1(16) 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://fkd.khibs.edu.ua/archive_2%2817%292014_ukr.html